

**Druhý seminár pre samosprávy miest a obcí:
Biodiverzita: Klimatické zmeny a biodiverzita
14. 05. 2010, Banská Bystrica**

Hlavné mesto biodiverzity

**Legislatívny rámec pre ochranu biodiverzity
požiadavka vs. realita**

RNDr. Peter Straka, PhD.

O s n o v a p r e z e n á c i e

- 1: čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita*
- 2: stručná história procesu ochrany biodiverzity*
- 3: Dohovor OSN o biologickej diverzite a Slovensko*
- 4: mestá a biodiverzita*
- 5: súčasný stav implementácie a právnych nástrojov*
- 6: záverečné zhodnotenie*

1: Čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita

Je to laicky povedané všetko živé okolo nás

Je to výsledok evolúcie, teda vývoja života od jeho počiatkov do súčasnosti

Je to premenná veličina v druhoch, ekosystémoch a v rámci druhov a ekosystémov v čase a priestore

Je to indikátor kvality životného a prírodného prostredia

Je to v súčasnosti interakčná súčasť globálneho geoeosystému, kde všetko so všetkým súvisí (prostredie abiotické s biotou)

Je človek súčasťou biodiverzity??

1: Čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita

Je človek súčasťou biodiverzity??

NIE JE – Jakarta 1996, II. COP CBD

Ale jeho činnosť a prejavy sa dnes pokladajú za významný faktor biodiverzity z hľadiska kvalitatívneho a kvantitatívneho

Človek určuje jej charakter, na druhej strane je na nej bytostne závislý

Biodiverzita poskytuje ekostymové služby a funkcie

Biodiverzita poskytuje nenahraditeľné prírodné zdroje

Biodiverzita poskytuje pohodu, krásu, cit

1: Čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita

(Tzv. biodiversity hot spots)

1: Čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita

Kvalita a kvantita biologickej diverzity

1: Čo je to vlastne biodiverzita – biologická diverzita

To však takto neplatí

Aj keď krajinná diverzita je v súčasnosti významným ukazovateľom kvality života človeka, to sa týka aj jeho sídiel – obcí, dediniek, miest megapolisov, nie vždy je hodnota biodiverzity hlavným ukazovateľom takejto kvality

Kde a do akej miery môžeme vidieť vplyv biodiverzity na človeka???

- vidiecka krajina, okolie miest
- sídelná zeleň
- parky, toky, voda, záhrady
- historická vegetácia
- tradičný vzťah k prírodným hodnotám
- legislatíva a jej uplatnenie

2: Stručná história procesu ochrany biodiverzity

Termín biodiverzita – Norse, Manus 1980 (Ecology and Living Resources – biological diversity)
...”rôznorodosť všetkých živých organizmov vrátane ich suchozemských, morských a ostatných vodných ekosystémov a ekologických komplexov, ktorých sú súčasťou...”

Slovko “rôznorodosť” bolo postupne nahradené za “rozmanitosť”.

Rozvoj biotechnológií (genetické inžinierstvo) otvoril možnosti pre ciele využívanie komerčne hodnotných biologických druhov – GMO (druhov). To sa stalo predmetom už politického procesu nakoľko úbytkom prírodných zdrojov sa GMO stali alternatívou za jej stratu. Z ochrany biodiverzity sa stal proces, ktorý postupne smeroval k globálnej dohode ako ďalej postupovať pri ochrane toho, čo sa uchovalo a dokáže sa regenerovať a pre kontrolu nad obchodom s prírodnými zdrojmi vrátane zdrojov biotechnológií.

2: Stručná história procesu ochrany biodiverzity

Bol to nie ľahký proces.

Najprv rokovali experti z celého sveta, iniciatívy sa koncom 80 rokov chopí IUCN, od roku 1984 systematicky pracuje na “ochranárskom” prístupe k biodiverzite

1987 preberá iniciatívu UNEP – gescia OSN

1990 chopia sa toho medzinárodní právnici a množstvo návrhov zo strany vedcov a ochranárov sa premieta do právnej, politickej a ekonomickej reči.....

Bolo treba najst’ zhodu krajín, ktoré sa na tomto procese zúčastňovali

- **chudobné krajiny presadzovali politiku kapitalizácie vlastných zdrojov**
- **bohaté krajiny chceli chrániť biodiverzitu**

Tu sa ťažko hľadá stred a zhoda

3: Dohovor OSN o biologickej diverzite (UN CBD)

Keňa – Nairobi – 2 mesiace - 22. máj 1992 – schválený text
Medzinárodný deň biodiverzity - OSN
UN Dohovor o biologickej diverzite, UNCED Rio de Janeiro

Nadobudol účinnosť v
decembri 1993 po podpísaní
30 krajinou sveta

Slovensko ratifikovalo
v auguste 1994

Convention on
Biological Diversity

Dohovor OSN o biologickej diverzite (UN CBD)

Kto je ešte významným hráčom v implementácii CBD???

- Svetová banka – program ochrany biodiverzity cez UNEP, UNDP, FAO.....
- OECD – Environmentálna stratégia OECD – integrita ekosystémov a biodiverzity do ekonomiky a manažmentu využívania prírodných zdrojov
- EÚ – DG ENVIRONMENT Unit Biodiversity – EC Biodiversity Strategy, program budovania siete NATURA 2000, B-AP, LIFE
- Rada Európy – Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy
- Proces IPCC (klimaticka zmena)
- WTO, WEF (ekonomicke forum)
- množstvo MVO

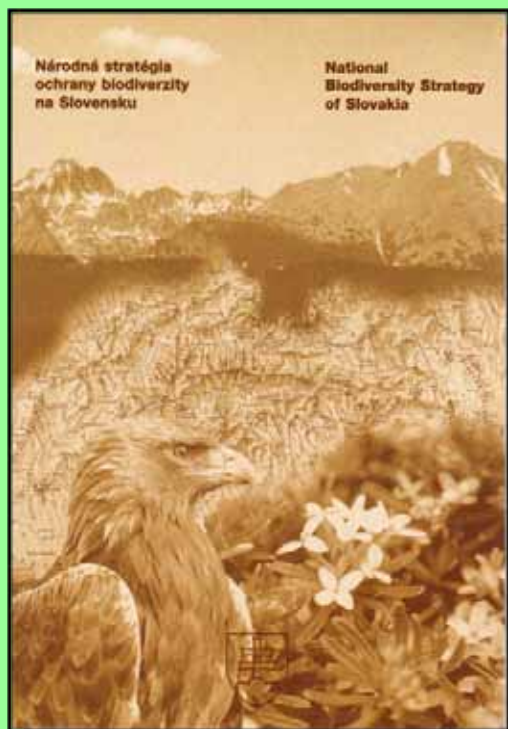

Convention on
Biological Diversity

Dohovor OSN o biologickej diverzite a Slovensko

Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku

schválená

vládou SR v apríli 1997

a

NRSR júni 1997

Dohovor OSN o biologickej diverzite a Slovensko

Je postavená na princípe subsidiarity

spolupráca

všeobecné opatrenia

trvaloudržateľné využívanie biodiverzity

ochrana biologickej diverzity všetkých úrovní

Dohovor OSN o biologickej diverzite a Slovensko

Cieľ č. 17 týkajúci sa využitia krajiny

- biodiverzita vystupuje ako jeden zo základných a limitujúcich faktorov pri procesoch plánovania využitia krajiny
- v procese plánovania stanoviť záväzné environmentálne regulatívy vychádzajúce z ekologickej stability, únosnosti a zraniteľnosti
- krajinotvorba a zabezpečenie ekosystémových funkcií a služieb biodiverzity
- využívať tradičné a historické krajinné štruktúry pri modelovaní krajiny

Dohovor OSN o biologickej diverzite a Slovensko

Convention on Biological Diversity COP- 4

May 04-15 1998

Bratislava, Slovakia

4: Mestá a biodiverzita

Porovnaj
kravín

a kravy v krajine.

Podobnosť čisto náhodná vo vzťahu k priestoru v ktorom žijeme

Za krajinu nemôžeme pokladať územie, kde nepôsobí človek. Prírodné prostredie sa musíme snažiť zachovať i v mestách, na dedinách i priemyselných aglomeráciách - len tak bude život a pôsobenie človeka možné po ďalšie desaťročia, len tak vytvoríme kultúrnu krajinu, ktorá má šancu prežiť - a my s ňou. Lesy a lúky nemôžu byť raritou, za ktorou budeme cestovať do národných parkov a rezervácií, ale prirodzenou zložkou prostredia, spolu s rozmanitými druhmi rastlín a zvierat, ktoré toto prírodné prostredie tvoria a udržujú. Len premyslený prístup k využívaniu prírodných zdrojov a snaha o nápravu už vzniknutých škôd môže zmeniť negatívny trend pôsobenia človeka v krajine a vo svojom okolí.

Mestá a biodiverzita

Kravín.

Biodiverzita na rozdiel od človeka tu nemá šancu.

Mestá a biodiverzita

Je však neustálou hodnotou

Jediný právny predpis, ktorý upravuje Dohovor o biodiverzite je zákon o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny

Len veľmi okrajovo sa uplatňuje v urbanizovaných plochách miest a obcí

- výskyt chránených druhov, najmä vtáctva, obojživelníkov, niektorých rastlín a solitérnych stromov
- zoologické záhrady ako objekt ochrany
- vnútroareálové chránené areály (napr. Horský park v Bratislave) alebo iné prírodné výtvyry
- a opačne – osídlenia v chránených územiach – Banská Štiavnica, mesto Vysoké Tatry, iné obce v CHKO

Z hľadiska biodiverzity a najmä ekosystémových funkcií, je právne prostredie nedostačujúce, ale v zmysle filozofie Dohovoru a NSOBS, základ je postavený na subsidiárnom princípe, **teda chránime ju, lebo ju potrebujeme.**

Mestá a biodiverzita

Ekosystémové funkcie biodiverzity, ktoré vidíme v našich sídlach a mestách

- vegetácia jej historická, relaxačná, estetická, ekologická funkcia
- ekosystémy parkov, záhrad, cintorínov v intraviláne
- lesy a krajina v kontakte so sídlami
- vtáctvo a iné živočíšstvo
- biodiverzita ex-situ – zoologické záhrady, arboréta,
botanické záhrady

Nepriame ale o to významnejšie funkcie

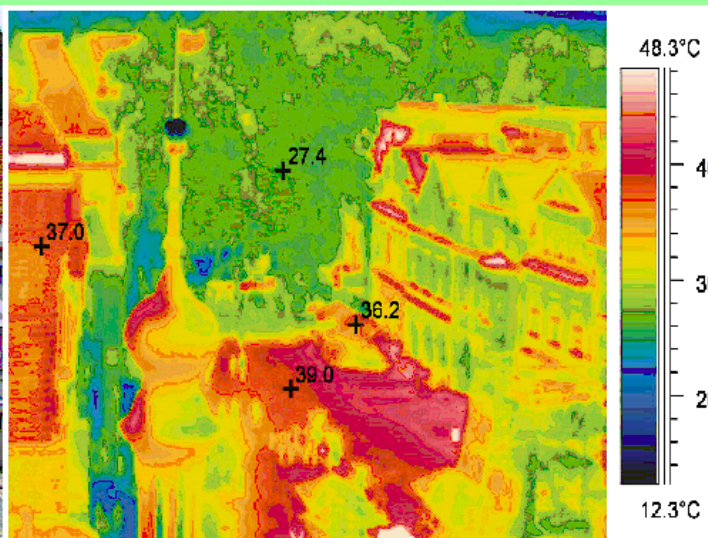
- klimatický vplyv – zmierňovanie dopadov otepľovania a pocitového tepla
- eliminácia prachu, hluku, slnečného svetla, absorpcia uhlíkových zlúčenín
- vodný cyklus a výpar vody
- celková pohoda a zvýšená kvalita života

Mestá a biodiverzita

Rozdiel nameraných teplôt medzi zastavanými plochami a vegetáciou

Mestá a biodiverzita

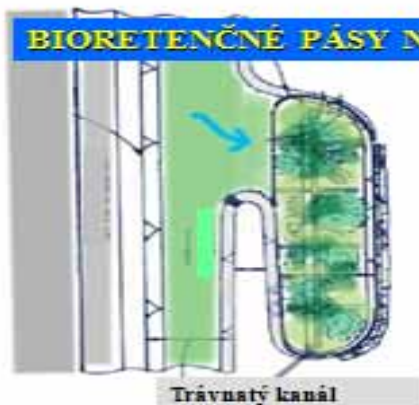

Mestá a biodiverzita

BIORETENČNÉ PÁSY NY ZBIERANIE DAŽDOVEJ VODY Z CIEST

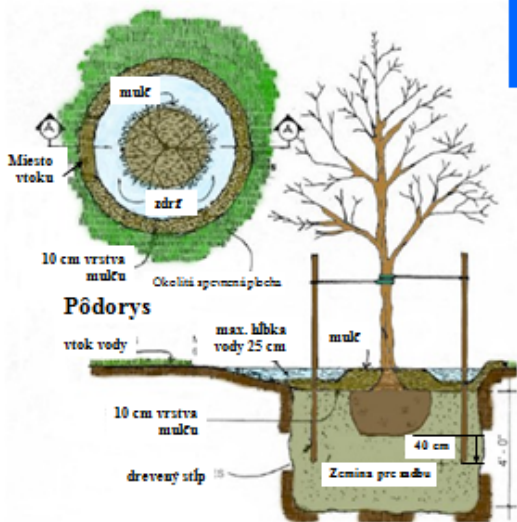

Mestá a biodiverzita

Napr. jednoduché a mimoriadne účinné využívanie dažďovej vody a udržania niektorých funkcií biodiverzity

SYSTÉMY ZBIERANIA DAŽDOVEJ VODY DO KOREŇOVÉHO SYSTÉMU STROMOV

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Právne nástroje:

Uznesenie vlády SR : je ich viacero, schválenie NSOBSR č. 231 z 1.4.1997

Uznesenie NRSR: č. 676 z 2.7.1997

PLATIA DO DNES

*.....NRSR žiada vládu SR premietnuť NSOBS do odvetvových politík, stratégií, koncepcií a programov a v príslušných právnych predpisoch.....
v záujme ochrany biologickej diverzity na Slovensku, trvalo udržateľného využívania jej zložiek a intenzívnej ochrany prírodného prostredia.*

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Právne nástroje:

Legislatíva je na Slovensku postačujúca aj na základe požiadaviek aproximácie práva EÚ do národného legislatívneho rámca

Ochrana biodiverzity sa objavuje v zákonoch OPK, CITES a EIA, čiastočne aj v stavebnom zákone pri KEP-USES, zákone o lesoch, GMO, fytosanitárnych opatreniach

Kriticky si však zhodnotíme, či to nie je viac formálne ako reálne

Ukazuje sa, že dôležitejšie ako legislatíva je poznanie o nevyhnutnosti ochrany a trvalo udržateľného využívania biodiverzity vrátane jej funkcií a služieb

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Ekonomické nástroje:

Jednoznačne nedostatočné

- !!! vieme zhodnotiť produkčnú funkciu lesa, nevieme jeho ekosystémovú funkciu
- !!! poznáme cenu pozemkov v parku ale nepoznáme hodnotu jeho funkcií
- !!! poznáme cenu stromu v meste ale nepoznáme hodnotu jeho existencie
- !!! sú vyčíslené dopady klimatickej zmeny ale nie možnosti biodiverzity na ich zmiernenie
- !!! investuje sa do zdravotného stavu obyvateľstva ale nie do biodiverzity, ktoré jednoznačne pozitívne vplýva na zdravotný stav
- !!! neuvážené a ekonomicky krátkozraké investície na úkor biodiverzitných funkcií nevyhnutých pre človeka

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Z toho jednoznačne vyplýva, že biodiverzita ako podmienka prežitia ľudstva stále **nie je** prioritou jeho záujmov

V roku 2005 sa realizoval na Slovensku projekt:

Identifikácia priorít a rozvoja kapacít pre plnenie záväzkov SR vyplývajúcich z globálnych environmentálnych dohovorov

Bol financovaný z GEF – UNDP a mal 4 zložky:

klimatická zmena, dezertifikácia, **biodiverzita** a prierezové hodnotenie

VÝSLEDKY PROJEKTU OSTALI BEZ ODOZVY

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Proces posudzovania vplyvov navrhovanej činnosti na životné prostredie

Zákon č. 24/2002 Z.z.

Slovo **biodiverzita** sa vyskytuje len raz v § 3

*... vplyv na životné prostredie je akýkoľvek priamy alebo nepriamy vplyv na životné prostredie vrátane vplyvu na zdravie, flóru, faunu, **biodiverzitu**, pôdu, klímu,.....*

V procese a výsledných dokumentáciách sa skôr hodnotí kvantita (výrub stromov, zmena krajiny, vplyv na druhy, prípadne ich poškodenie, zničenie, vplyv na chránené územia – povinné hodnotenie,

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Proces posudzovania vplyvov navrhovanej činnosti na životné prostredie

Zákon č. 24/2002 Z.z.

Len málokedy sa zhodnotí strata funkcií a služieb, ktoré biodiverzita poskytuje, najmä v sídlach, obciach a mestách.

Pričom tento faktor je v mnohých prípadoch omnoho dôležitejší ako konštatovanie, že navrhovanou činnosťou

....dôjde k výrubu 55 stromov a krov, ktoré sa nahradia novou vegetačnou parkovou úpravou.....

5: Súčasný stav implementácie a právnych nástrojov

Proces posudzovania vplyvov navrhovanej činnosti na životné prostredie

Zákon č. 24/2002 Z.z.

A už vôbec sa nehodnotí ekonomické porovnanie navrhovanej činnosti (resp. investície) a ekonomickej straty poškodením alebo zničením životu nevyhnutnej funkcie biodiverzity

Víťazí fragmentárne hodnotenie, ktoré nič nedokladá a ani nevaruje

6: Záverečné zhodnotenie

Biodiverzita a jej služby a funkcie sú nevyhnutné pre trvalo udržateľný život a rozvoj ľudskej spoločnosti

Spoločnosť citlivo vníma úbytok druhov, najmä chránených a krásnych, málo si však uvedomuje jej závislosť na funkciách a službách daných biodiverzitou a prírodných zdrojoch, ktoré z nej plynú

Len ťažko si uvedomujeme a vyhýbame sa faktu, že ochrana a trvalo udržateľné využívanie biodiverzity je významný ekonomický faktor života celej ľudskej spoločnosti

Konštatácia, že z legislatívneho hľadiska ochrany biodiverzity je všetko v poriadku, je uspokojovanie seba samých bez vnímania budúcnosti

6: Závěrečné zhodnotenie

Vyčkávanie na prípad kolapsu alebo ekologickej destabilizácie na zmobilizovanie povedomia, ekonomického a legislatívneho prostredia je stratégiou, ktorá sa síce osvedčila, ale je to stratégia krátkozraká a nezmyselná

Silnejším nástrojom ako je legislatíva a inštitúcie je poznanie a spolupatričnosť a vnímanie potreby vzájomnej existencie kde jeden plne závisí od druhého

To platí mimoriadne na funkcie biodiverzity v sídlach, obciach a mestách, kde sa tieto nedajú ničím nahradiť

Je preto pri procesoch EIA, najmä v sídlach, sa sústrediť na stratu funkcií a finančné porovnanie hodnoty biodiverzity s hodnotou investície a jej zámerov pre spoločnosť

6: Závěrečné zhodnotenie

Ľudský rozmer rozvoja za posledné obdobie vyprázdnil prírodný kapitál Zeme do takej miery, že schopnosť biodiverzity slúžiť budúcim generáciám nie je už ničím garantovaná a možnosti jej regenerácie sa znížila na 40%.

Prístup spoločnosti k biodiverzite, k jej ochrane, trvalo udržateľnému využívaniu jej zdrojov a funkcií, sa stáva symbolom jej vyspelosti.

A symbolom je perspektívy.....

Ďakujem za pozornosť

